

Õiguskantsler

Esimees Märt Rask
Riigikohus
info@riigikohus.ee

Teie 25.03.2013 nr 4-3-32-13
Õiguskantsler 10.04.2013 nr 9-2/130468/1301690

**Arvamus põhuseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluses
Kuni 30.06.2012 kehtinud riigilõivuseaduse § 57 lg 1 ja lisa 1**

Austatud Riigikohtu esimees

Pöördusite minu poole ja küsisite põhuseaduslikkuse järelevalve asjas nr 3-4-1-9-13 (maa- ja ringkonnakohtus tsiviilasi nr 2-10-8956) arvamust 01.01.2011 kuni 30.06.2012 kehtinud riigilõivuseaduse (RLS) § 57 lg 1 ja lisa 1 sätete põhiseaduspärasuse kohta, mis koostoimes nägid ette kohustuse tasuda tsiviilasjas hinnaga 223 690,76 eurot kuni 255 646,59 eurot hagiavalduselt riigilõivu 10 255,86 eurot.

Tutvusin Tallinna Ringkonnakohtu 22.03.2013 määrusega nr 2-10-8956 ning elektroonilise kohtuinfosüsteemi (KIS) vahendusel tsiviilasja muude materjalidega ja **leian, et põhiseaduse § 15 lg 1 lausega 1 ning §-ga 11 ei olnud kooskõlas tsiviilasja hinna määramise ja täiendava riigilõivu tasumise ajal kehtinud RLS § 57 lg 1 koostoimes lisaga 1, mille alusel tuli tsiviilasjas hinnaga 223 690,76 eurot kuni 255 646,59 eurot maksta hagiavalduselt riigilõivu 10 255,86 eurot.**

Selgitan oma seisukohti alljärgnevalt. Ühtlasi teatan, et ei soovi asja arutamist suulises menetluses.

I Vaidlusalused sätted

Riigilõivuseadus (kehtivus 01.01.2011 kuni 30.06.2012)

„§ 57. Hagiavalduse, avalduse ja kaebuse läbivaatamine

(1) Hagiavalduse esitamisel tasutakse riigilõivu lähtuvalt hagi hinnast käesoleva seaduse lisa 1 järgi või kindla summana.

[---]

Lisa 1 riigilõivuseaduse juurde „RIIGILÕIVU TÄISMÄÄRAD AVALDUSE ESITAMISE EEST TSIVIILKOHTUMENETLUSES (EURODES)“

Tsiviilasja hind kuni, k.a	Riigilõivu täismäär
223 690,76	
255 646,59	10 225,86

”

Õiguskantsleri Kantselei

Kohtu 8, 15193 TALLINN. Tel 693 8404. Faks 693 8401. info@oiguskantsler.ee www.oiguskantsler.ee

II Õiguskantsleri seisukoht

1. Põhiseaduslikkuse järelevalve lubatavus – vaidlusaluse sätte asjassepuutuvus

1. Tsiviilasjas nr 2-10-8956 tasus hageja Harju Maakohtule 22.02.2010 esitatud hagilt riigilõivu summas 5000 krooni (vastab 319,56 eurole). Harju Maakohtu 01.03.2011 määrusega määrati tsiviilkohtumenetluse seadustiku (TsMS) § 124 lg 1 ja § 133 lg-te 1 ja 2 alusel hagi hinnaks 231 347,39 eurot. Hageja eest tasus kolmas isik vastavalt kohtumäärusele täiendavalt riigilõivu 9 906,30 eurot. Kokku tasuti selles tsiviilasjas riigilõivu 10 255,86 eurot.

2. Hageja esitas 12.12.2012 maakohtule taotluse enamtasutud riigilõivu tagastamiseks. Hageja palus jätta kohaldamata hagi hinna määramise ja täiendava riigilõivu tasumise ajal kehtinud RLS sätte ja algselt põhiseaduslikkuse järelevalve menetlus. Harju Maakohus jättis hageja taotluse 21.01.2013 määrusega rahuldamata.

3. Hageja vaidlustas Harju Maakohtu 21.01.2013 määruse. Määruskaebuse läbivaatamise tulemusel rahuldas Tallinna Ringkonnakohus 22.03.2013 määrusega hageja taotluse ning algatas käesoleva põhiseaduslikkus järelevalve menetluse.¹

4. Säte, mille põhiseaduspärasust Riigikohus hindab, peab olema põhivaidluse lahendamisel asjassepuutuv. Piirav või kohustav norm on asjassepuutuv siis, kui kohus peaks asja lahendades otsustama selle kehtetuse korral teisiti kui selle kehtivuse korral. Lisaks on Riigikohtul õigus ja kohustus kontrollida, kas kohtule esitatud kaebus oli menetlusnormide kohaselt lubatav.² Mittelubatava hagi või kaebuse menetlemine võrdub kohtu omaalgatusega ja peaks olema välistatud, mistõttu peaks olema välistatud ka mittelubatava hagi või kaebuse kohtumenetlusest välja kasvanud põhiseaduslikkuse järelevalve menetlus (tingimusel, et hagi või kaebus oli mittelubatav selle esitamise ajal kehtinud kohtumenetluse seadustiku järgi).³ Lisaks tuleb normi asjassepuutuvuse üle otsustamisel hinnata, kas konkreetse normikontrolli algatanud kohus on õigesti tõlgendanud põhiseadusvastaseks tunnistatud normi.⁴

5. Hageja esitas taotluse enammaksutud riigilõivu tagastamiseks 12.12.2012 enne põhivaidluses otsuse tegemist (menetlus Harju Maakohtus jätkub). Vastavalt TsMS § 150 lg-le 6 lõppeb riigilõivu tagastamise nõue kahe aasta möödumisel selle aasta lõpust, millal riigilõiv tasuti, kuid mitte enne menetluse jõustunud lahendiga lõppemist. Seega on hageja taotlus tähtaegne. Lisaks kasutas hageja kasutas seadusega antud võimalust vaidlustada Harju Maakohtu 21.01.2013 määrus enammakstud riigilõivu tagastamata jätmise kohta ringkonnakohtus.

6. Riigikohus on märkinud, et kuigi hagejal on kohtusse pöördumisel võimalik jätta riigilõiv tasumata ning vaidlustada selle tulemusel hagiavalduse läbi vaatamata jätmise, riskiks hageja sellisel juhul sellega, et kohus jätab tema asja läbi vaatamata ning väidetavad õigused võivad jääda kaitseta.⁵ Riigikohus on samas kinnitanud, et kui menetlusosaline, kellelt nõutakse riigilõivu tasumist, lõivu suurusega ei nõustu, kuid maksab lõivu menetluse jätkumise huvides ära, saab ta TsMS § 150 lg 1 p 1 ja lg 4 alusel nõuda enammakstud riigilõivusumma tagastamist ja

¹ Samas määras ringkonnakohus põhiseaduspärase riigilõivu suuruseks kuni 31.12.2008 kehtinud RLS järgi 5432,49 eurot (vastab 85 000 kroonile), viitega RKÜKo 07.05.2012 nr [3-3-1-22-11](#) (p 31–34).

² RKÜKo 08.06.2009, [3-4-1-7-08](#), p 23.

³ Eesti Vabariigi põhiseadus – kommenteeritud väljaanne; § 15, [kommentaar 4.1.3.3](#).

⁴ RKPJKo 31.03.2011, nr [3-4-1-19-10](#), p 23.

⁵ RKPJVKo 05.03.2013 nr [3-4-1-29-12](#), p 22.

põhiseaduse (PS) § 15 lg 1 alusel kohaldatud riigilõivumäära põhiseaduspärasuse kontrollimist.⁶ Tulenevalt TsMS § 150 lg-st 4 võib hageja taotleda riigilõivu tagastamist sõltumata sellest, et tema eest maksid selle (käesoleval juhul osaliselt) kolmandad isikud.⁷ Riigikohus on TsMS § 150 lg 1 p 1 ja lg-t 6 koosmõjus tõlgendades tunnustanud menetlusosalise õigust nõuda TsMS § 150 lg 1 p 1 ja lg 4 alusel enamtasutud riigilõivu tagastamist, tuginedes lõivu põhiseaduse vastasusele, kuni kohtulahendi jõustumiseni.⁸

7. Seega on Tallinna Ringkonnakohtu algatatud põhiseaduslikkuse järelevalve menetlus lubatav ning 22.03.2013 määrusega kohaldamata jäetud RLS sätteid asjassepuutuvad.

2. Normikontrolli põhjendatus, asjassepuutuvate normide vastavus põhiseadusele

8. Minu hinnangul oli **01.01.2011 kuni 30.06.2012 kehtinud RLS § 57 lg 1 ja lisa 1** koostoimes kehtinud regulatsioon, mille kohaselt tuli tasuda 231 347,39 eurot maksva **hagi esitamiseks riigilõivu 10 225,86 eurot, ülemäära kõrge piirang kohtusse pöördumiseks.**

9. Asusin 2010. aastal kehtinud riigilõivude kohta hinnangut andes seisukohale, et haldusasjades olid apellatsioonkaebuse esitamiseks nõutavad riigilõivud 15 000 ja 37 307,85 krooni (vastavalt 961,53 ja 2 199,22 eurot)⁹ ja tsiviilasjas hagi esitamiseks nõutavad riigilõivud 75 000 krooni (vastab 4 793,37 eurole) ja 100 000 krooni (vastab 6391,16 eurole) ülemäära kõrged. 2011. aastal kehtinud riigilõivude kohta asusin seisukohale, et tsiviilasjas hagi esitamisel nõutavad riigilõivud 3 195,58 eurot, 4 473,81 eurot, 4 793,37 eurot ja 6 391,16 eurot ning apellatsioonkaebuse esitamiseks nõutav riigilõiv 5 432,49 eurot olid ülemäära kõrged. 2012. aastal kehtinud riigilõivude kohta asusin seisukohale, et ülemäära kõrge oli haldusasjas tasuda tulev riigilõiv 5 485,18 eurot, tsiviilasjas apellatsioonkaebuselt tasuda tulevad riigilõivud 3 195,58 eurot, 4 154,25 eurot, 4 473,81 eurot ja 4 793,37 eurot ning hagi esitamiseks nõutud riigilõiv 4 154,25 eurot.

10. Võrreldes praegu kehtiva riigilõivuseaduse redaktsiooniga, mis näeb hagi hinna 231 347,39 eurot puhul ette riigilõivu täismäära 2 100 eurot (e-toimiku kaudu esitamisel 1 900 eurot), on 01.01.2011 kuni 30.06.2012 kehtinud riigilõivu määra vahe *ca* viiekordne. Võrreldes enne 01.01.2009 toimunud riigilõivude tõstmist kehtinud riigilõivu summaga on vahe *ca* kahekordne. Eeltoodud asjaoludel langeb ära vajadus esitada põhjalikum analüüs **hagilt riigilõivuna 10 225,86 euro** nõudmise **põhiseadusvastasuse** kohta.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Nele Parrest

õiguskantsleri asetäitja-nõunik

õiguskantsler ülesannetes

⁶ RKÜKo 12.04.2011 nr [3-2-1-62-10](#), p 28; RKÜKm 02.04.2013 nr [3-2-1-140-12](#), p 19; RKPJVKo 10.04.2013 nr [3-4-1-30-12](#), p 19.

⁷ RKÜKm 02.04.2013 nr [3-2-1-140-12](#), p 14.

⁸ Samas p 20.

⁹ Viited varasemalt Riigikohtule antud konkreetseid riigilõivusummasid puudutavatele arvamustele on loetletud viimati õiguskantsleri 08.03.2013 arvamuses Riigikohtule nr [9-2/130326/1301173](#). Seetõttu ei taasesita ma siinkohal neid viiteid.